

SUZIE EDGE

MONARHI
MURITORI

1000 DE ANI
DE MORȚI REGALE

Traducere din limba engleză de
Gabriel Tudor

Cuprins

<i>Introducere</i>	1
Harold Godwinson	7
William I	15
William al II-lea	23
Henric I	31
Ștefan	41
Henric al II-lea	47
Eleanor de Aquitania	53
Richard I	55
Ioan	63
Henric al III-lea	69
Eduard I	75
Eduard al II-lea	81
Eduard al III-lea	89
Prințul Negru	95
Richard al II-lea	99

Henric al IV-lea	109
Henric al V-lea	117
Henric al VI-lea	125
Eduard al IV-lea	131
Eduard al V-lea	137
Richard al III-lea	143
Henric al VII-lea	149
Henric al VIII-lea	157
Cele șase soții ale lui Henric al VIII-lea	166
Eduard al VI-lea	179
Lady Jane Grey	183
Maria I	187
Elisabeta I	193
Maria Stuart	203
Iacob I (și al VI-lea)	207
Carol I	213
Oliver Cromwell	219
Carol al II-lea	225
Iacob al II-lea	231
Maria a II-a	237
William al III-lea	241
Anna	245
George I	251
George al II-lea	255
George al III-lea	261
George al IV-lea	269

Prințesa Charlotte	273
William al IV-lea	277
Victoria	281
Eduard al VII-lea	287
George al V-lea	291
Eduard al VIII-lea	299
George al VI-lea	305
Elisabeta a II-a	309
<i>Bibliografie selectivă</i>	319
<i>Mulțumiri</i>	323

Introducere

În ianuarie 1066, Eduard Confesorul, regele englezilor, s-a împiedicat și s-a lovit la cap. În vasele de sânge din creierul său s-a format un cheag. La scurt timp, cheagul s-a blocat periculos într-o arteră mică. Ca urmare, globulele roșii și plasma care transportau oxigenul, energia și substanțele nutritive către țesuturi nu au mai putut circula din pricina cheagului imobil. Cum sângele nu putea ajunge la țesutul cerebral, celulele au fost private de oxigen. Acestea, fiind aerobe, aveau nevoie de sângele care aduce cu el oxigenul atât de necesar supraviețuirii.

Dacă o parte însemnată a creierului ar fi fost ferită de ischemie (lipsa alimentării cu sânge), regele ar fi putut supraviețui, pentru moment, dar probabil că ar fi întâmpinat dificultăți legate de mișcarea membrilor, de vorbire sau de înțelegere. Eduard a suferit o altă serie de accidente vasculare cerebrale până când, în cele din urmă, creierul său a încetat să funcționeze și el a murit. Trupul i-a fost îmbălsămat și înmormântat la Westminster, unde acesta construise abația cu același nume. Sfârșitul său, în prima săptămână din ianuarie, a declanșat evenimentele care au făcut din anul 1066 unul dintre cei mai faimoși din istoria Angliei. I-a succedat la tron fratele soției sale, Harold Godwinson, dar acesta nu a prevăzut ce avea să urmeze. Până la Crăciun, și el era mort, iar un alt pretendent a fost încoronat rege.

În ciuda credinței că monarhii erau numiți de Dumnezeu, ei erau simpli muritori, la fel ca noi toți. Însă adesea moartea lor avea o mare însemnătate. Pentru unii, însemna o catastrofă, în timp ce pentru alții era salvarea – desigur, în funcție de persoana pe care o susținuseră și de cea care urma să preia tronul. Noul monarh putea aduce cu el războaie și faliment, dar, în egală măsură, putea instaura pacea și bunăstarea. După moartea fiecărui monarh urma o perioadă de incertitudine și îngrijorare. Poveștile despre moartea monarhilor ne spun atât de multe despre domniile lor și unele dintre ele au fost scrise pentru a-l liniști pe noul suveran încoronat.

Eduard Confesorul a fost un bărbat pios și blând, calități remarcate de cronicarii religioși care i-au consemnat domnia. Știm că Eduard a fost bun pentru că istoria consemnează un sfârșit bun pentru el. Nu a fost nevoie să creăm sau să relatăm povești despre un sfârșit groaznic al acestuia, nu au existat scrieri legate de gradul avansat de putrefacție a corpului său ori descrieri ale unor scene de moarte îngrozitoare – ca în cazul multor monarhi care nu s-au bucurat de afecțiunea poporului. Sfârșitul său a fost pașnic, o reflecție a felului în care ar trebui să-l încadrăm în istorie. Asta pentru că poveștile despre cum au murit monarhii nu au fost niciodată simple relatări ale unor fapte care s-au petrecut. Au fost mai degrabă povești cu o mare încărcătură morală, scrise pentru posteritate, pentru ca acele domnii exemplare să rămână în memoria generațiilor următoare. Moartea regilor reflecta viața acestora, precum și calitatea vieții supușilor lor. Așadar, povestea morții lui Eduard este una plăcută. Însă cei care i-au urmat la tron nu au avut parte de povești similare.

Clifford Brewer, ultimul chirurg supraviețuitor care a participat la Debarcarea din Normandia, în iunie 1944, a împărțit și el pasiunea pentru sfârșitul monarhilor englezi, căreia

i s-a dedicat în momentele sale mai liniștite. El a studiat cauzele și împrejurările morților regilor și reginelor noastre, de la William Cuceritorul, la regina Victoria, publicându-le în cartea *The Death of Kings (Morțile regilor)*. Observațiile lui au avut uneori o tentă chirurgicală, în vreme ce un medic generalist le-ar putea da o interpretare diferită.

În calitate de medic care mai târziu a studiat și istoria, am devenit interesată de istoria corpului omenesc și a morții. Mă fascinează modul în care aceste povești, uneori groaznice, pot fi manipulate pentru a apăra sau acuza, chiar și după ce muritorul și-a dat ultima suflare. Este posibil ca viețile monarhilor să fi fost foarte diferite de cele ale supușilor lor, dar am putut sesiza cum moartea acestor lideri a reflectat moartea tuturor. Această carte își propune să studieze poveștile ultimelor zile de viață ale suveranilor, pentru a clarifica înțelegerea morții lor. Încă patru monarhi britanici au murit și cel puțin unul a fost găsit de când Brewer și-a scris poveștile. Este timpul să reevaluăm modul în care au murit monarhii noștri, folosindu-ne de medicina modernă, de genetică și, acolo unde este cazul, să elucidăm legendele despre sfârșitul regilor și reginelor Angliei și Scoției.

Sper că, pe măsură ce vom afla mai multe despre corpul omenesc, vom înțelege de asemenea mai multe despre monarhii englezi care au domnit aproape o mie de ani, începând cu anul 1066. Cu cât știm mai multe despre corp și ne folosim de cunoștințe medicale actuale, cu atât mai bine vom analiza interiorul personajelor istorice, pentru a înțelege cu ce s-au confruntat în materie de afecțiuni medicale. Să nu pierdem totuși din vedere că avem de-a face cu diagnostice retrospective și fiecare argument reprezintă o interpretare bazată pe înțelegerile actuale. Istoricii universitari și-ar încrunta sprâncenele sau și-ar da ochii peste cap la gândul că oricine încearcă să pună

diagnostice retrospective. Încercarea de a diagnostica o cauză a morții la câteva sute de ani distanță de la eveniment este plină de inconsecvențe și dificultăți de interpretare. Cu toate acestea, consemnările detaliate ale bolilor și ultimelor zile ale monarhilor fac posibilă studierea morților acestora. În ciuda schimbărilor de optică în studiul istoriei, dar și în cultura populară, viețile monarhilor au rămas în centrul a numeroase legende și povestiri. Relatările despre ei sunt mai accesibile și mai cunoscute, mult mai mult decât pentru majoritatea oamenilor din istorie. Însă, mai presus de toate, este distractiv să te gândești la posibilele patologii și tratamente oferite. Având la îndemână cei mai buni chirurghi și medici, care ofereau cele mai noi îngrijiri monarhilor bolnavi, putem cunoaște credințele, concepțiile și practica medicală din epoca respectivă. Putem înțelege cum s-a schimbat abordarea în privința modului în care corpul era tratat nu doar în timpul vieții, ci și după moarte. Putem afla când au devenit frecvente autopsiile și cum și de ce s-au schimbat practicile de îmbălsămare. Putem sesiza, analizând tratamentele oferite monarhilor, cum s-au modificat acestea și în cazul celorlalți oameni de-a lungul a o mie de ani.

Fiecare capitol este dedicat cercetării istoricului medical a câte unui monarh. În diagnosticarea retrospectivă a oricăruia dintre predecesorii noștri, monarhi sau nu, trebuie să fim atenți să nu suprapunem propriile noastre experiențe de boală peste ale lor sau să ne limităm strict la afecțiunile moderne. Unele boli ar fi putut foarte bine să apară și să dispară în ultimul mileniu – unele despre care nici nu avem idee că au existat vreodată.

Modul în care regii și reginele Angliei și Scoției au murit a fost un amestec de bizar, accidental, dureros de comun și de-a dreptul misterios. Au existat violențe, infecții, excese alimentare și, ocazional, regicide. Au existat comploturi, acuzații, rivalități

și amenințarea mereu prezentă a otrăvirii. Traumatismele au fost o amenințare constantă nu doar pe câmpul de luptă, ci și în cursul manifestărilor de divertisment. Vânătoarea și turnirul erau la fel de periculoase ca și duelurile de pe câmpul de luptă. Mai mult de unul dintre monarhi a fost rănit sau ucis în timp ce se distra în timpul liber. Iar atunci când monarhii evitau sfârșitul survenit în urma unui traumatism, la fel de probabil era să îi doboare o infecție. Dizenteria, tuberculoza și variola și-au jucat și ele rolul. Rareori exista o moarte fără suspiciuni de crimă. Șoapta otrăvii nu era niciodată departe de buzele celor aflați la putere. Mulți monarhi care uzurpau tronul predecesorilor lor creșteau riscul unui sfârșit letal similar pentru ei înșiși. Pe scurt, dacă mâinile tale au fost acoperite de sânge atunci când ai preluat coroana, să nu fii surprins dacă o crimă violentă apare și în calea ta.

Prin secolul XX, regii și reginele au lăsat deoparte topoarele în cap, suliițele în fund și dizenteria pentru bolile cronice ale plămânilor și ale inimii, afecțiuni cauzate de stilul de viață și care îi răpesc pe majoritatea oamenilor și în zilele noastre. Totuși, în ceea ce-i privește pe monarhi, secolul trecut nu a fost lipsit de controverse.

Unii membri ai familiei regale sunt în mare parte uitați, în timp ce alții sunt glorificați în mediul academic și în cultura populară. S-au înregistrat atât de multe lucruri despre decesul lor și despre ceremonia care le-a urmat, încât studierea morții lor devine, de asemenea, o istorie a modului în care am tratat, îngrijit și eliminat cadavrele de-a lungul timpului. Desigur, pentru toți ceilalți oameni, cel mai probabil a fost vorba despre o groapă comună în timpul unei epidemii de ciumă sau al unei suferințe, atunci când un întreg sat era devastat de o molimă, de foamete sau de război. Corpurile regilor și reginelor nu erau diferite de ale celorlalți și, prin urmare, erau supuse aceleiași degradări inerente morții.

Dar în cazul monarhilor putem fi siguri că poveștile spuse și datele istorice pe care le avem au fost înfrumusețate pentru a satisface nevoile celor care le-au scris. Agendele scriitorilor, cronicarilor religioși, întotdeauna oameni învățați, dădeau tonul și dictau ceea ce noi, cititorii, trebuia să aflăm. Ei erau cei care puteau conferi sanctificarea unei persoane care trebuia admirată sau putreziciunea diavolească a uneia pe care doreau să o prezinte într-o lumină nefavorabilă. Dintr-o simplă trășătură de condei, ei făceau exact asta, iar poveștile lor sunt spuse și astăzi.

Însă, deși cei rămași în urmă le-au oferit deseori funera-
lii somptuoase, rămășițele regilor și reginelor nu au fost întot-
deauna lăsate să se odihnească în pace. Jefuirea mormintelor în
căutare de plumb și bogății, dărâmarea mănăstirilor și simpla
curiozitate au făcut ca multe morminte regale să fie deschise,
scotocite și jefuite. În cazul lui Richard al III-lea, descoperirea
rămășițelor sale constituie o poveste minunată despre perseve-
rență, rezolvarea problemelor și noroc.

Este timpul să ne punem mânușile de cauciuc și să pătrun-
dem adânc în sângele și în măruntaiele a o mie de ani de morți
regale.

Suzie Edge
Martie 2022

Harold Godwinson

Mort în 1066

Harold privește în sus în momentul nepotrivit.

Toți elevii englezi, de la cei de la Școlile Săracilor* până la cei de la Colegiul Eton, au învățat că, în bătălia de la Hastings din 1066, regele Harold a fost ucis de o săgeată care l-a nimerit drept în ochi.

Chiar în momentul în care un soldat din apropiere striga „Păzea!“, Harold și-a ridicat privirea către cer, ceea ce i-a fost fatal. Metalul rece și ascuțit i-a lovit fața și i-a străpuns globul ocular. Lichidul ocular a facilitat alunecarea săgeții, care i-a sfâșiat retina, i-a străpuns craniul și s-a înfipt în lobul frontal al creierului. Această poveste este mereu memorată, în diverse circumstanțe, de la concursurile de cultură generală de vineri seara din barul local, până la conversația cu bunica de Crăciun: în 1066, regele englez Harold al II-lea a primit o săgeată în ochi

* Organizații caritabile dedicate educării gratuite a copiilor provenind din familii nevoiașе în Marea Britanie, în secolul al XIX-lea. (n.tr.)

la Hastings, fapt ce a determinat victoria normandă și urcarea pe tron a lui William Cuceritorul.

A sosit momentul ca elevii pe care îi aminteam mai devreme să afle, cu riscul că vor fi dezamăgiți profund, că detaliile morții lui Harold sunt absurde și că, probabil, nu așa a fost ucis. Le cer scuze dacă le provoc un astfel de sentiment.

Deși povestea morții lui Harold ar putea fi predată în școli la fel ca și până acum, există un argument puternic care nu susține faptul că moartea regelui ar fi fost provocată de o săgeată. Teoria modernă, conform căreia împrejurările morții lui Harold nu reprezintă decât o înșiruire de minciuni, nu ne va opri din a contempla ideea primirii unei lovituri în ochi pe un câmp de luptă din secolul al XI-lea.

Imaginea memorabilă a lui Harold care se agață de o săgeată înfiptă în față provine de la o minunată operă de artă, care a supraviețuit secolelor, tapiseria de la Bayeux. Lucrarea, o broderie de 70 de metri lungime, este incredibil de bine conservată și ne spune o versiune a poveștii invaziei normande. Nu este însă clar cui îi aparține versiunea și nici ce s-a întâmplat exact cu Harold. Imaginea legendară a suveranului care se agață de săgeata înfiptă în ochi apare sub textul *Hic Harold Rex Interfectus Est* (Aici a fost ucis regele Harold).

Cei care analizează cu atenție tapiseria de la Bayeux vor observa, tot sub acest text, reprezentarea unui bărbat întins pe pământ, care este străpuns de sabia unui călăreț. Ei bine, acel bărbat ar putea fi, de fapt, Harold. Încercând să explicăm imaginea transpusă în tapiserie ne putem imagina că mai întâi Harold a fost lovit în ochi de o săgeată, apoi a căzut la pământ (schimbându-și șosetele între timp), după care a fost ucis, fiind tăiat în bucăți de spadasinii inamici. Intrigă faptul că, într-o copie a aceleiași tapiserii din anii 1700, nu există nicio săgeată înfiptă

în fața nobilului în cauză. Să fi fost aceasta adăugată mai târziu? Poate în timpul unei restaurări?

Să fii lovit în față de o săgeată nu era neapărat o condamnare la o moarte instantanee. Cel puțin alți doi monarhi pot depune mărturie în acest sens. Henric al V-lea al Angliei (pe când era prinț de Wales) și Filip al II-lea al Macedoniei (tatăl lui Alexandru cel Mare) au avut craniile străpunse de săgeți și au supraviețuit. Din păcate, Iacob al IV-lea al Scoției nu a fost la fel de norocos: o săgeată primită în față l-a ucis în bătălia de la Flodden, în 1513.

Asta nu înseamnă că regele Harold nu ar fi putut muri din cauza unei săgeți primite în ochi, având în vedere că și-a găsit sfârșitul în ziua bătăliei, în octombrie 1066. Ceea ce știm însă cu certitudine este că viața sa nu s-a sfârșit într-o scenă lungă și chinuitoare pe patul de moarte. Decesul nu a fost provocat de septicemie, cauzată de o infecție gravă la nivelul răni, care i s-a întins pe față. Nu a zăcut sfâșiat de dureri săptămâni întregi, cu rănila îngrijite de o văduvă îndurerată, în timp ce creierul său murea. Ceva l-a ucis pe Harold în acea zi. Moartea s-a produs instantaneu, căci, dacă ar fi fost o săgeată, aceasta ar fi pătruns prin ochi și prin cutia craniană, producând leziuni cerebrale. Vârful metalic ar fi provocat o hemoragie și o inflamație în creier și, în consecință, sângele oxigenat nu ar mai fi putut ajunge să susțină funcțiile cerebrale.

Aerodinamic, rapid și ascuțit, un vârf metalic de săgeată fixat pe o bucată de lemn și lansat dintr-un arc normand ar fi putut străpunge cu ușurință țesutul facial, globul ocular, osul subțire al orbitei și țesutul cerebral gelatinos care se află în spatele lui. Globul ocular în sine este extrem de vulnerabil, aflându-se în afara craniului osos protector. Este doar o minge elastică plină cu lichid, ținută în orbită și controlată de micii mușchi din jurul său.

Dacă un normand l-ar fi lovit pe Harold în față cu o săgeată sau ar fi folosit o armă contondentă, globul ocular ar fi fost împins înapoi în orbită, în loc să explodeze. Presiunea acestei forțe poate fi suficient de mare pentru a provoca o ruptură în stratul osos subțire al orbitei. Acesta are rolul de a proteja globul ocular, ajutând la eliberarea energiei și oprind explozia lui, altminteri iminentă – întocmai cum caroseria unei mașini poate contribui la supraviețuirea pasagerilor în cazul unui accident, absorbind energia degajată la impact.

Fractura orbitei, produsă indirect, prin presiune, ca urmare a unui traumatism ocular, este cunoscută sub numele de „fractură explozivă“ și apără ochiul în cazul unui impact cu un obiect contondent, dar săgețile ascuțite și rapide sunt o altă problemă. Odată trecută prin globul ocular și prin peretele orbital, săgeata ar întâlni țesutul moale al creierului, neprotejat în această zonă de cutia craniană dură.

În partea anterioară a creierului, unde vârful săgeții ar lovi după ce ar trece prin orbită, se află lobul frontal. Această denumire nu surprinde pe nimeni, deoarece regiunea se găsește în spatele frunții. Lobul frontal este responsabil de formarea emoțiilor. Am putea presupune că dacă Harold a primit o lovitură puternică la nivelul lobului frontal, este posibil ca aceasta să-l fi dezinhibat pe moment din punct de vedere emoțional și să-i fi provocat o ieșire nu tocmai civilizată, mai ales în ceea ce privește limbajul. Leziunile lobului frontal se manifestă prin comportamente ieșite din comun – asta dacă nu sunt fatale.

Dacă suntem în căutarea unei răni care l-a ucis instantaneu pe Harold, e necesar să ne imaginăm că săgeata ar fi trebuit să-i străpungă creierul și vasele de sânge. Aceasta ar fi declanșat o succesiune de hemoragii și edeme și ar fi presat substanța cerebrală în cutia craniană, până când sângele nu ar